

INLEIDING

Als wij de wereldgeschiedenis willen beschouwen, dan moeten we uitgaan van het verleden, zien hoe het heden daaruit is af te leiden en uit de aard der zaak proberen een extrapolatie te geven van de toekomstige, ontwikkelingen.

Als eerste blok van 3 lezingen gaan we uit van allerlei situaties, die op aarde altijd hebben bestaan zoals economie, sociaal gedrag, politiek en wat dies meer zij. U zult waarschijnlijk als u dit hoort, denken dat deze cursus wel zeer aards is. Dat is maar ten dele waar, want in dit alles ligt ook een andere ontwikkeling, een innerlijke ontwikkeling, besloten. Zoals een dokter de symptomen beschouwt om tot een diagnose te komen, zo zullen wij, die de wereld in haar wording en ontwikkeling willen begrijpen, moeten uitgaan van de symptomen zoals die bekend zijn en van de verwachtingen die wij daarop kunnen baseren.

.

LES 1 - ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Eerste blok A

Toen de mensen nog in stamverband leefden, zich met knuppels door het leven sloegen en voor de rest overal hun steentje bij beitelden, was er geen sprake van economie zoals men die nu beschouwt. Maar dat is al heel lang geleden. In die tijd had men iets wat men met enige goede wil behoefte- en aanzien-economie zou kunnen noemen.

De goede jager verzorgde natuurlijk zijn eigen gezin, maar deelde zijn buit met anderen. Zijn plaats in de gemeenschap werd dus wel door zijn bijdrage aan de algemene economie bepaald. Hij ontleende daaraan een zeker gezag, maar rijk kon hij niet worden. In de hele stam was de basis van de samenleving eigenlijk geven en ontvangen, ontvangen en geven. Een ieder gaf wat hij waard was en wat hij had. Hij vond het dus heel natuurlijk dat anderen dat ook deden wanneer hij zelf in nood zat of aan bepaalde dingen behoefte had. Het is in deze periode dat langzaam maar zeker het eerste begrip "bezit" ontstaat.

Bezit is in het begin territorium, mijn grot, en daar blijf jij uit. Daarover vertellen ze nu nog mopjes. Voor de oerman, zo zegt men tegenwoordig, was de grot de stapelplaats van alle dames die hij met zijn knots op het achterhoofd had geslagen. Maar die dames waren niet op hun achterhoofd gevallen en er ontstonden dan ook wel degelijk bindingen waar gezinsverband een rol in speelde. Het is duidelijk, dat men dan ook op een gegeven ogenblik niet meer alleen blijft jagen. Als men bijvoorbeeld veeteelt gaat bedrijven, dan wordt een aantal dieren bezit. Misschien gemeenschappelijk bezit, maar toch heeft een ieder zijn bijdrage en een bepaalde voorkeur geleverd. Er ontstaat dan een splitsing van eigendom. Alles behoort nog wel aan de stam, maar de aansprakelijkheid daarvoor ligt bij specifieke leden van de stam, die daarvoor van bovenaf werden aangewezen. Dit is een punt waarbij we even moeten stilstaan, omdat dit namelijk een idee is dat wij onder het socialisme terug vinden.

Een socialistische maatschappij is eveneens een dwangmaatschappij. Zij gaat uit van de staatsalmacht, die recht heeft op al wat een mens (een onderdaan) doet, inclusief zijn bezit, zijn werkvermogen, de plaats waar hij zal verblijven. Kortom, de eenling is een soort slaaf van de staat, die echter daar tegenover, dat moeten we ook constateren, verplichtingen ten aanzien van de eenling op zich neemt. In het socialisme geeft de staat je alles, maar ze kan ook alles eisen. Hierdoor kan er inderdaad een heel redelijke ontwikkeling op gang komen, maar economisch is het wel eens een beetje moeilijk, want de economie wordt niet meer bepaald door vraag en aanbod onderling, maar door het decreet. Dus als er een generaal aan het bewind is die zegt "Ik wil kanonnen", dan kan een miljoenenvolk roepen om lippenstift, maar ze krijgen kanonnen.

Dat is een van de moeilijkheden daarvan.

Een veel vrijere vorm van handel is natuurlijk die welke wordt bepaald door vraag en aanbod. Maar let wel vraag en aanbod kun je in een economie alleen hanteren, indien de rechten van een ieder zodanig vast staan en onaantastbaar zijn, dat een ieder vrij is om zijn prijs te noemen en een ieder vrij is om die prijs al dan niet te aanvaarden. Een ontwikkeling in deze zin kent u ook. Om een voorbeeld te geven, Philips had ongeveer 20 jaar experimenten en ook nogal wat kapitaal gestoken in de ontwikkeling van, onder meer, de televisie. Toen was het op een gegeven moment noodzakelijk dat Nederland televisie kreeg, want het moest rendabel worden gemaakt. Was dit nu een vrije maatschappij geweest, dan had men gezegd, laat Philips dan zelf maar een zender opzetten. Laat Philips zelf programma's uitzenden. Als de mensen dat mooi vinden, dan zullen ze wel kopen. Maar wat deed Philips? Hij verschoof de verantwoordelijkheid in feite naar de staat. Anders gezegd, hij belastte de gemeenschap met de kosten voor de opbouw van het televisieapparaat, zenders en alles wat daar nog bij komt, ook de verliezen die werden geleden, zeker in het begin, op de samenstelling van de programma's e.d. Hier is dus reeds een afwijking.

Er is geen sprake van een geheel vrije maatschappij, omdat de kapitaalkrachtige firma in dit geval eigenlijk dwang uitoefent op de regering en als zodanig offers eist die niet meer in vrije vraag en aanbod zijn bepaald.

De Atheense methode was er een van import en export. De Atheners stonden er om bekend dat zij, zoals de Alexandriërs voor hen ook al hadden gedaan, goederen importeerden tot zelfs uit het verre Cathai (het huidige China) en dat ze ook producten haalden uit de verste binnenlanden van Afrika. Ja, ze voerden zelfs reeds specerijen aan uit India en de daar voor liggende eilanden, waarschijnlijk ook Indonesië. Het is duidelijk dat deze mensen enorme voorraden hadden en deze werden, en dat is het zonderlinge in dit geval, ook weer verkocht. De Atheense gemeenschap is eigenlijk een in- en exportmaatschappij. Hierbij is de handel, het verschil tussen wat ik moet betalen en wat een ander ervoor over heeft, de rijkdom van Athene. En Athene is rijk.

Het is duidelijk dat de Atheners menige luxe zelf konden betalen, zoals bijvoorbeeld slaven. De slavenhuishouding, overigens in Athene anders opgezet dan in Rome, maakt duidelijk dat een ieder diensten koopt met een bedrag en dat die diensten nu toevallig dan door een levend wezen werden verleend, nu ja, goed. Men kocht een mens voor bepaalde taken zoals men tegenwoordig een paard koopt om een wagen te trekken. Men kocht ze ook voor vermaak. Zoals iemand tegenwoordig een renpaard of een gedresseerde hond wil hebben, zo wilde men vroeger wel een slaaf hebben die kon lezen en schrijven, misschien geschriften kon samenstellen, fluit spelen of met de cymbaal overweg kon. De slavernij was dus in een gemeenschap als Athene eigenlijk maar bijkomstig, met een uitzondering de mijnen. Er werd nogal wat zilver en lood gedolven en in beperkte mate ook tin. Deze exploitatie was afhankelijk van arbeidskracht. Die werd natuurlijk gekocht. Maar ze werd gekocht voor verzorging, niet zoals in uw dagen voor een gefixeerd bedrag. De tegenstelling hiertoe kunnen we zien in Rome.

Het Romeinse imperium was uit de aard der zaak een militaire structuur. De heersers waren praktisch altijd veldheren. Het volk zelf was een boerenvolk. Omdat de stad Rome, in verhouding tot haar mogelijkheden en ligging, een enorme behoefte aan voedsel had, was eigen landbouw onvermijdelijk. Men had daarvoor slaven (werkkrachten) nodig. De burgers had men nodig voor de krijg (de oorlogvoering) en voor de registratie. Eerst veel later ontstond de armoede in Rome. In het begin was een Romein rijk en beschikte hij over slaven die zijn feitelijke taken uitvoerden.

Wat is nu weer het typische? De Romeinen veroverden. Zeker, ze waren in moderne termen imperialisten. Ze hadden dat echter nodig, want in heel hun grote rijk bestonden zeer afwisselende behoeften. Zij zelf hadden onder meer veel voedsel nodig. Het is duidelijk, dat zij graan importeerden uit Egypte om te zorgen dat zij zelf geen honger leden. Gelijktijdig voerden zij amber en barnsteen in uit het noorden en verkochten dat voor een groot gedeelte naar het zuiden door.

Hun handel was echter gebaseerd op het bewaren van een machtsevenwicht waarbij de bezittende klasse door economische middelen aan hen werd gebonden, terwijl ze daardoor de krijgsmacht en het feitelijke gezag in eigen hand konden houden. Hoe beperkt dat was, blijkt wel uit de geschiedenis. De schijnbare vrijheid van Rome bestond niet. Het was in feite een dictatuur met sterk fascistische tendensen. Als je Romeins burger bent, ben je altijd de meerdere van een ander. Er is een tijd geweest dat een Romein geen slaaf kon zijn, tenzij hij als misdadiger was veroordeeld. In dat geval, kon hij alleen als vechtslaaf worden gebruikt, hetzij voor spelen, hetzij in de vele kleine particuliere legertjes die men erop na hield. Hij kon dus geen klerk of huisslaaf worden.

De Romein zelf probeerde dus zijn grootheid te bevestigen door alle anderen uit te buiten. Nu klinkt dat erger dan het was. Rome heeft inderdaad veel gedaan voor de wingewesten, bijvoorbeeld wegenbouw. De wegen in het noorden, tot in uw eigen land, werden door Rome ontworpen of aangelegd. De bruggen die ze bouwden, maar ook de waterleidingbedrijven (aquaducten) die ze aanlegden, waren wel degelijk ook ten gunste van de bevolking. De handel, die vrijer werd, was een gunst voor het volk. Alleen, er stond ten aanzien van een Romein, geen recht tegenover. De bevolking had geen rechten. Zij ontving als het ware de kruimels van de tafels der uitverkorenen. Dit soort economie bestaat nog steeds.

Als men uitgaat van de grootheid van Frankrijk en op grond daarvan regelingen probeert te treffen, die de belangen van anderen niet, maar de eigen behoeften aan grootheid wel, te stade komen, dan zit hier inderdaad iets van dat oude Romeinse denken in. Ook dit is een vorm van fascisme.

Als de Verenigde Staten uitgaan van het standpunt dat het het goed recht is van de grote maatschappijen om regeringen in andere landen te domineren en daar hun belangen te verdedigen, dan is dat weer wij zijn meer dan jullie. Het is dus een mentaliteit die nog steeds bestaat. Ik meen, dat het goed is om ons dit te realiseren.

De uiterlijke vormen in economisch opzicht, ofschoon die vaak mengvormen zijn, zijn in deze dagen nog precies dezelfde als in het verleden. Tussen landen wordt nog steeds ruilhandel gedreven, ook als dat soms betekent als ik dit van jou koop, krijg ik zoveel bestellingen dat ik er zoveel werkuren aan overhoud. Want het gaat niet om de term die we gebruiken, maar om wat we doen. De vrije handel bestaat nu tussen staten. Kapitalistische staten hebben de neiging communistisch te denken zodra het in termen van hun eigen gemeenschap gaat. En ook communistische staten hebben de neiging kapitalistisch te denken zodra ze in relatie treden met andere staten en landen. De mentaliteit is in zoverre veranderd, dat in steeds toenemende mate (ook in landen waar feitelijk een dictatuur of een absolute dwangconomie bestaat) de rechten van de eenling meer op de voorgrond komen. Het is niet meer de functie die het recht geeft, het is het leven dat bepaalde rechten met zich brengt. Waar dit gebeurt, is een geestelijke ontwikkeling gaande.

Ik hoop hiermede duidelijk te hebben gemaakt, dat de huidige situatie met haar crisisverschijnselen voortvloeit uit het verleden. Maar er is een heel grote verandering, vooral in de zogenaamde vrijere landen. Vroeger had je de slaaf. Zijn werkkraacht kocht je of je veroverde hem. Maar vanaf dat ogenblik was zijn welzijn zeer afhankelijk van zijn prestatie. In deze tijd kan de arbeider eisen stellen. En naarmate de arbeider beter is georganiseerd, zullen de eisen die hij stelt minder samenhangen met zijn prestatie, maar meer met zijn persoonlijke behoefte.

De crisis, zoals die in Nederland bestaat, kun je nooit oplossen door te zeggen, dan moet iedereen minder gaan werken, als je gelijktijdig zegt dat iedereen dan evenveel moet verdienen. Je kunt de koek niet in meer stukken delen zonder gelijktijdig de stukken kleiner te maken. Dat is zeker nog niet doorgedrongen tot de mensen. Ze denken nog steeds, wij kunnen ons deel in de economie (in casu de arbeid) verkopen zoals wij dit willen. En ze zijn gewoon boos dat het hoger worden van de prijs van hetgeen ze aanbieden, de vraag ernaar minder maakt. Maar dat is een logische economische wet. Naarmate mijn product duurder is,

en daardoor minder nuttig in verhouding, zal het minder worden gevraagd. Dure arbeidskrachten zullen minder worden gevraagd dan goedkope op het ogenblik dat dure arbeidskrachten niet méér presteren dan goedkope. Een probleem dat ook in andere landen, tot zelfs in de Verenigde Staten, Engeland en in sommige Zuid-Amerikaanse landen, zelfs een rol speelt.

Omgekeerd is daar natuurlijk ook de vraag van de producent. De producent is bereid alles te produceren, als hij het maar kan verkopen met winst. Hij werkt niet voor aanzien. Hij werkt ook niet om voornamelijk anderen een inkomen te verschaffen, hij wil er voor zichzelf ook iets aan overhouden. Het is een mate van egoïsme.

Dan geldt in de moderne economie nog het volgende. Naarmate het aandeel van de niet productieve arbeider groter wordt in het totale proces, zal ook het rendement van de gemeenschap als geheel afnemen. Hoe meer ambtenaren, hoe minder werk de werkers nog kunnen verzetten. Dat is een heel eigenaardig verschijnsel, maar toch is dat zo.

Wat gebeurt er tegenwoordig? Ik zou zeggen dit. Men begint te twijfelen aan de zin van de welvaart, terwijl men gelijktijdig dat deel van de welvaart, dat men zijn eigendom acht, niet wil prijsgeven. Er ontstaat dus een conflictsituatie. In alle economische verhoudingen, tot in de onderontwikkelde gebieden toe, zien we hetzelfde gebeuren. Een ieder wil hebben en behouden. Een ieder wil gelijktijdig verschillende veranderingen in de maatschappij en ook in het persoonlijk leven waardoor er in feite minder mogelijkheden voor iedereen komen. Als u vraagt om een schonere productie, dan wordt het een kostbare productie. Een kostbare productie betekent een duurder product. Een duurder product betekent limitering van afzetmogelijkheid. Limitering van afzetmogelijkheid betekent beteugeling van het productieproces, dus vermindering van het aantal arbeidsuren dat als mogelijkheid in de productie zit.

In deze dagen zal men een keuze moeten maken. Nu kan men twee kanten uitgaan. Men kan gaan naar de vrije maatschappij, maar dan moet iedereen maar zien hoe hij het zelf rooit, of men kan gaan naar de dwangmaatschappij waarin elke economische relatie en verhouding in feite door de staat wordt bepaald. De staat is de enig werkelijke verantwoordelijke. Een ieder is afhankelijk van de staat voor alles wat hij heeft, maar ook voor alles wat hij doet. Als we de ontwikkelingen nagaan, gaat het voorlopig in de richting van deze dwangmaatschappij.

Zeker, het socialisme begint hier en daar zijn invloed wat te verliezen, maar niemand wil prijsgeven wat hij heeft. Dus, de eerstkomende periodes toenemende dwang van de gemeenschap, beperking van vrije mogelijkheden en daardoor een sterkere confrontatie met de behoefte om toch zichzelf te zijn. Dat betekent, dat het verzet vooral komt van degenen die geestelijk wat rijper zijn. Want deze gaan beseffen dat het leven in een voortdurend gelijkmatige sleur, hoe zeker en hoe aangenaam stoffelijk dan ook, nooit bevredigend kan zijn.

Als u kijkt naar bijvoorbeeld de dissidenten in Rusland, dan valt opdat er onder hen zeer veel mensen zijn die, vergeleken met de normale Sovjet burger, het bijzonder goed hebben. Die een veel hoger inkomen hebben dan het gemiddelde en die zich veel meer kunnen permitteren dan de gemiddelde burger. Toch komen deze het eerst in opstand. Begrijpelijk, zij zijn de meest intelligente en daardoor worden ze sterker geconfronteerd met het onrecht, het teloor gaan van de eigen mogelijkheden. Dit zal zich over de gehele wereld manifesteren.

Het is duidelijk dat de dwangmaatschappij dit niet kan aanvaarden. Want een verstoring van de absolute staatsmacht, ja, van de onfeilbaarheid van het gezag, betekent ook een wankelen van de economische structuur. Het betekent dat men het leven, zoals men zich dit voorstelt, niet kan blijven leiden en dat de verplichtingen die men heeft ten aanzien van de eenvoudige burger, gewoon niet meer kunnen worden nagekomen. Hierdoor komen we terecht in een probleemsituatie die men, met enige goede wil, revolutie kan noemen.

Wat gebeurt er als er een revolutie is? Normaal is dat stuivertje wisselen. Degene die niets heeft, gaat zitten op de plaats van hem die veel heeft en vergaart dat wat hij meent minder te hebben gekregen dan degene die volgens hem teveel heeft, waardoor de feitelijke toestand

dezelfde blijft. In dit geval is het geen echte revolutie. Het is een revolutie waarbij men bereid is veel prijs te geven, ook aan zekerheden en aan bezit, aan gebruiksluxe, indien men daarvoor een grotere vrijheid krijgt om zichzelf te zijn en zijn eigen doelstellingen, zijn eigen werkzaamheden en al dat andere, mede te bepalen. Het is een enorme aanval op de bureaucratie. Een dergelijke aanval zal door de bureaucraten als het even kan met geweld worden neergeslagen. Geweld is dus niet uit te sluiten. Maar geweld zelf brengt weer nieuw verzet. Het doet meer mensen beseffen dat hun persoonlijke vrijheid hun werkelijke geluk, hun eigen leven wordt bedreigd.

Daarna krijgen we een periode van het tegendeel, een te grote vrijheid. Die vrijheid moeten we dan niet alleen in politiek zoeken, maar we moeten vooral zoeken in de richting van de economie. "Ieder voor zich en God voor ons allen" zal dan weer de leuze worden. Maar degene die begrijpt dat zijn vrijheid ook wordt beperkt door het lijden van degenen in zijn omgeving, zal proberen dat lijden te verminderen en te doen verdwijnen. Veel van wat eens georganiseerd was, komt weer op, maar nu op een volledig vrijwillige basis. Het denkbeeld van produceren om te verkopen, maakt voor een deel plaats voor het denkbeeld produceren om in de productie een zekere vreugde en trots te vinden.

In de middeleeuwen maakte een meubelmaker een kast. Dan was het voor hem, of het nu een luxe kast of een eenvoudige moest zijn, een kwestie van trots om een goed werkstuk te leveren. Hij zag zichzelf weerspiegelt in hetgeen zijn handen voortbrachten. In deze tijd worden heel veel kasten en tafels gemaakt vanuit het standpunt, zolang ze maar verkoopbaar zijn, kan het. Met als gevolg dat zeer veel producten worden afgeleverd die eigenlijk niet eens houdbaar zijn. Het is krankzinnig dat je een kast maakt met een levensduur van ongeveer 5 jaar, daarna begint ze wankel te worden en ineem te vallen, terwijl je met hetzelfde materiaal een kast kunt maken die 50 jaar kan bestaan. Economisch is dat een dwaasheid. Maar het betekent wel, dat als je een kast maakt die 50 jaar kan bestaan, je minder kasten kunt afzetten. Er moet dus een verandering in verbruik komen. Het verbruik gaat meer in de richting van werkelijke noodzaak en duurzaamheid, minder van modeverschijnselen en voortdurende verandering. En toch moet er werk zijn. Dan zullen zeer vele van de huidige productie apparaten in feite niet meer rendabel zijn. Dat blijkt trouwens nu al zo hier en daar.

Een fabriek kun je alleen in bedrijf houden, als je een groot aantal gelijke of althans bijna gelijke producten maakt. Maar als elk product aan afzonderlijke eisen moet beantwoorden en bovendien een grote duurzaamheid moet hebben, dan kun je het kostbare apparaat om dat te produceren niet meer in stand houden.

Steeds meer zal men dus teruggrijpen naar handwerk. En handwerk betekent meer werk voor meer mensen, maar ook grote nadruk op werkelijk vakmanschap, op kennis. Dat wil niet zeggen dat dan de hele mechanisatie wegvalt. U moet niet denken dat er vandaag of morgen weer bomen zullen worden omgehakt met stenen vuistbijlen. Dat gebeurt niet meer. Maar het is toch wel zo dat men op een andere manier gaat produceren. En door deze veranderingen in de productie zal ook de gehele samenhang een andere worden. Vroeger was een meester meubelmaker, kleermaker of brouwer in aanzien. Niet alleen om wat hij had, maar om hetgeen hij maakte.

U woont vlak bij Delft. In die stad heeft een zekere Bolwang gewoond. Dat is waarschijnlijk een bijnaam geweest. Deze Bolwang maakte bier. Hij had een betrekkelijk kleine brouwerij en maakte ook nooit meer bier dan hij zelf met zijn vier knechts kon brouwen. Deze Bolwang was zo bekend en geliefd dat hij een van de eerste burgers van de stad was, ofschoon zijn bezit bescheiden bleef. Zijn dochters waren begeerde jonge vrouwen in een tijd dat het materialisme nogal meesprak. Want hij maakte het beste bier. Dat kun je je nu niet meer voorstellen.

Een ander verschijnsel is de functie van de bankier. Als wij een grote geldomloop proberen te bevorderen, dus steeds meer geld in omloop komt, dan is de bankier nuttig. Maar op het ogenblik dat wij alleen maar het werkelijk noodzakelijke willen verbruiken en daarbij eerder kijken naar onze behoefte dan naar de mogelijkheid om bijvoorbeeld te besparen en te

beleggen, dan zit de bankier in een slecht vak. Hij wordt dan weer wat hij vroeger is geweest; niet in de eerste plaats de man die paraplus uitleent zolang het regent, maar de man die u gelden uitbetaalt, die u elders heeft gestort. Kortom, de man die de gevaarlose geldtransporten mogelijk maakt. Ik denk, dat instituten die travellercheques uitgeven een veel langer leven zullen hebben dan degenen die grote bedrijven financieren. Het overschrijven van gelden is dus belangrijk, al het andere veel minder.

Een mens, die zichzelf wil zijn, heeft ook geen behoefte aan een onoverzienbaar groot bedrijf. Zo'n bedrijf is een belasting waar niets tegenop weegt. Aanzien, rijkdom is eigenlijk maar beperkt van betekenis, terwijl de problemen onbeperkt kunnen groeien. In een tijd waarin alles naar vereenvoudiging streeft, zullen de bedrijven de neiging hebben zich meer te gaan specialiseren maar gelijktijdig kleiner te worden. Nu begint dat al te gaan in de richting van Trusts, omdat er nu eenmaal vele ontdekkingen zijn gedaan waarvan bepaalde groepen het eigendomsrecht bezitten. Toch meen ik dat de economie langzaam maar zeker weer in de richting gaat komen van een gebruikseconomie. Een gebruikseconomie betekent een economie waarin alles wat wordt voortgebracht optimaal wordt gebruikt. Een verbruikseconomie daarentegen is een economie waarin men tracht al datgene wat wordt geproduceerd, hoe dan ook, te verbruiken.

U leeft in een verbruikseconomie. Een economie waarin het belangrijker is dat een medisch specialist voldoende consulten heeft dan dat hij bij elk consult het meest verantwoorde advies geeft en de beste maatregelen treft. Dat betekent dat men in vele gevallen u liever artikelen levert die u eigenlijk niet nodig heeft dan iets wat u werkelijk nodig heeft, zodat u vaak 5 of 6 producten moet gebruiken om het resultaat te krijgen dat u wenst wanneer u een enkel produkt kreeg.

Dergelijke dingen zijn kenmerkend voor de verbruikseconomie.

In de gebruikseconomie ligt het anders. Maar een gebruikseconomie kan alleen werkelijk tot stand komen, als de mensen innerlijk rijper worden. Als de mensen gaan begrijpen wat ze werkelijk nodig hebben en bereid zijn te wachten totdat ze, dat wat ze nodig hebben, ook vinden. Dus geen vervangingsmiddelen aanvaarden, tenzij het onvermijdelijk is.

In deze omstandigheden gaat de wereld langzaam maar zeker weer naar een meer op de kleine gemeenschap gebaseerde samenleving toe. De economische verhoudingen zijn minder wereldomvattend. Ze zijn daarentegen in veel sterkere mate dan voorheen van persoonlijke aard. Het zijn weer mensen die met elkaar spreken, niet meer belangen die worden uitgewisseld.

Deze economische ontwikkeling zal, voordat het laatst door mij gestelde waar wordt, vermoedelijk 200 jaar vergen. U zult het dus waarschijnlijk niet aan uw kant meemaken. Dat is prettig voor u, dan hoeft u al die tussenliggende stuiptrekkingen ook niet mee te maken. Er is dus een ontwikkeling die uit het verleden valt af te leiden.

Wat zegt de algemene ontwikkeling van de economie ons? De mensen kunnen niet alleen bestaan. Specialisatie is in beperkte mate noodzakelijk. Synthese van kennis en mogelijkheden is een voortdurende noodzaak, indien men aan al wat voor de mens belangrijk is tegemoet wil komen. Een mens die vrij wil zijn, moet zijn verantwoordelijkheden ook zelf dragen. Hij, die zekerheid wil hebben, maakt zich de slaaf van degene die hem die zekerheid biedt. Degene die zich bewust wordt van hetgeen hij zelf is, kan en wil, zal altijd kiezen voor het zelf dragen van zijn verantwoordelijkheid. Hierdoor zal de rijpheid van de mens eens worden weerkaatst in een zeer vrije economie waarin echter emotionele en menselijke waarden een grotere rol spelen dan de zuiver materiële.

Met deze beschouwing zijn we slechts een klein stukje verder gekomen met het begrijpen van de huidige wereld. Op de achtergrond ligt nog de moraal.

De moraal is meestal iets wat in een godsdienstige vorm wordt gegoten om aan de goden de macht te kunnen ontlenen die men zelf niet bezit en zo zijn wil aan anderen op te leggen. Zelfs als dat ten onrechte is. We zullen ons dus moeten bezighouden met de ontwikkeling van de

godsdienst. Maar we kunnen ons niet bezighouden met godsdienst zonder ons ook bezig te houden met politiek. Want een godsdienstig overtuigd mens wil zijn overtuiging aan de wereld opleggen. Daarvoor heeft hij macht nodig. Die macht bezit hij niet, dus manoeuvreert hij zo, dat hij die macht en zeggenschap kan verkrijgen. Daarbij vergeet hij vaak dat de macht op zichzelf een werktuig is om zijn moraliteit tot uiting te brengen, niet een doel in zichzelf. Het gevolg is dat hij de macht te ver nastreeft en in feite immoreel gaat handelen. Dat is een van de politieke dwaasheden waarover we ook nog zullen spreken.

Wat de godsdienst betreft, het onbekende speelt in het menselijk leven altijd een rol. De verering van het onbekende is onvermijdelijk, al is het alleen zwaar omdat de mens zijn eigen beperktheid te sterk aanvoelt om vrede te hebben met het wereldbeeld zoals hij die ziet. Elke ontkenning of erkenning van God en goden bevat gelijktijdig een poging om het eigen "ik" een betere, meer waardevolle vaste positie te geven in eigen ogen.

De economie waarmee we bezig zijn geweest en waarvan we enkele facetten hebben gezien, geeft reeds aan in welke richting we moeten gaan. De richting van de persoonlijke vrijheid, want alleen de mens die zijn innerlijk kan uiten in zijn daden, die zijn innerlijke behoefte in zijn werk tot uitdrukking kan brengen en die zijn geloof feitelijk kan beleven door de manier waarop hij op aarde optreedt, kan een gelukkig en harmonisch mens worden. Dit is de reden dat wij begonnen zijn met de economie.

Ik heb getracht een begin te maken. Meer dan een begin is het niet. Kijkt u eens rond u. Probeer te begrijpen wat die economische dwang is, waar eigenlijk de fout ligt. Probeer eens te zien hoe men altijd weer doet alsof het onmogelijke mogelijk zal worden, alleen maar om eigen onvermogen niet te behoeven toe te geven. Indien u daarin slaagt, dan bent u rijp om u bezig te houden met de ontwikkeling van de godsdienst en de gevolgen die deze met zich brengt voor de toekomst.

NOOT

Als je de ontwikkelingen in de wereld wilt begrijpen, dan moet je ook deze dingen weten. Het zijn maar hele summiere gegevens, maar je moet ze kennen, je moet er interesse voor hebben, anders kun je de wereld niet begrijpen. Het is dwaas om je in je wereld voortdurend bezig te houden met je eigen denkbeelden, terwijl je geen begrip hebt voor een ander. Zelfs broederschap, de geestelijke verwantschap, die de mensen nastreven, is alleen te bereiken, indien je begrip hebt voor de eenvoudigste zaken, zoals politiek, economie, zelfs de technische ontwikkelingen en al wat daarmee samenhangt. Dat is de basis. Wie deze verschijnselen, die zijn wereld en maatschappij beheersen niet begrijpt, zal nooit de waarheid vinden. Hij zal nooit zo vrij komen te staan van alles wat hem onbegrepen omringt en beïnvloedt, dat hij eindelijk kan zeggen "als een bewust mens begin ik mijn eigen weg te kiezen". Dat is wel de bedoeling van deze cursus.

COMMENTAREN

In de moderne tijd spreekt men over een groeiende economie zonder te beseffen dat de economie de mens, die produceert, allang over het hoofd is gegroeid. Economie is gebaseerd op het feit, dat iedereen iets nodig heeft waarvan hij denkt dat een ander dat heeft.

De winst in de economie wordt bepaald door het feit, dat je doet alsof je iets hebt wat een ander nodig heeft, terwijl je weet dat hij meer nodig heeft dan hij van jou krijgt, zodat hij nog een keer terugkomt.

Handel is de basis van elke economische ontwikkeling, omdat per slot van rekening het meeste niet aan de productie maar wel aan de handel wordt verdiend. Hoe meer mensen verdienen, en daardoor meer krijgen dan ze in feite hebben verdiend, hoe meer degenen die het verdienen, minder zullen krijgen dan ze werkelijk nodig hebben.

Elke arbeider is een slaaf op het ogenblik, dat hij zich afhankelijk stelt van een bedrijf. Op het ogenblik dat de arbeider echter zeggenschap wil hebben in het bedrijf, moet hij winst en verlies daarmee delen en daartoe is hij niet bereid.

Als wij de groei van de economie in de komende tijd bezien, dan kunnen we zeggen "de economie groeit zichzelf te barsten". Wat overblijft is een nieuw begrip.

De sporen van het verleden worden uitgezaaid voor de toekomst. In de toekomst zal menig een meer produceren en minder krijgen, maar daar door meer geluk kennen en minder eisen.

De werkelijkheid van het gehele leven is niet gebaseerd op dat wat je hebt, krijgt of verdient, maar op datgene wat je bent, innerlijk beleeft en naar buiten toe waar kunt maken.

Het geheel van de kosmische ontwikkelingen zal zich altijd weerspiegelen in de menselijke economie en in andere delen van de samenleving. Als zodanig zou ik willen opmerken, wanneer Aquarius kosmisch inwerkt op de aarde, zullen steeds meer mensen hun producten leveren voor minder dan ze menen dat ze waard zijn in de hoop zo langer te kunnen blijven leveren dan in feite mogelijk is.

Als we willen proberen een klein economisch A B C weer te geven dan is hier het volgende.

Als je begint een boerenbedrijf tot een industrie te maken, dan moet je niet gek kijken, als je niet krijgt wat je voor je leven werkelijk nodig hebt, maar wat het meest rendabel kan worden geleverd. Als je desondanks probeert dat wat je wordt geleverd ook nog bruikbaar te maken, dan kost je dat zoveel dat het bijna onbetaalbaar wordt. Voorbeeld roomboter.

Bezorgen is er tegenwoordig niet meerbij, omdat de zorg voor het bezorgen zo kostbaar is, dat men het bezorgen niet meer kan betalen. Is iemand nu bezorgd dat er velen zijn die niets meer kunnen krijgen, om dat ze het niet kunnen halen?

Het contact tussen de mensen wordt minder naarmate men goedkoper wil kopen, omdat daar minder menselijke contacten kunnen worden toegelaten, omdat deze de prijs gewoonlijk verhogen.

Debatteren is een van de eigenschappen van de mens welke juist in de economie zo mooi tot uiting komt, want een ieder weet duidelijk te maken dat hetgeen hij wenst beter is dan wat de ander mogelijk acht. Het resultaat is, dat hetgeen mogelijk is, niet wordt gedaan en hetgeen wenselijk wordt geacht nooit tot stand komt.

Energie is een factor die bij de mens een grote rol speelt op het ogenblik dat hij een groot gedeelte van zijn arbeid door apparaten of door anderen wil laten verrichten. Wanneer de mens zijn eigen energie verbruikt om datgene tot stand te brengen wat hij werkelijk noodzakelijk acht, is ze goedkoop. Hoe meer energie van anderen hij gebruikt, hoe onbetaalbaarder datgene wordt, wat hij in feite nodig heeft.

Financiën is een instelling, die moet bepalen wat er eigenlijk mis is met het geld nu het moet worden uitgegeven, terwijl het er niet is, zodat het in feite in deze tijd niets anders is dan een woord dat aangeeft hoe je met niets iets kunt financieren.

Gezondheid is iets wat je niet kunt kopen. Toch zijn er zeer velen die gezondheid verhandelen, ze echter niet leveren en daardoor hun financiën gezond maken, terwijl u er niet beter van wordt.

Hiermee heb ik een paar (ik ga niet een heel alfabet maken) punten genoemd die gezegd moeten worden. Ik zou nu een paar feiten willen noemen uit de huidige economie.

Er zijn op het ogenblik in West Europa ongeveer 400 verschillende merken sigaretten, bestaande uit ongeveer 12 verschillende mengingen, ondergebracht in andere verpakkingen, iets verschillend in grootte en in een heel andere prijsklasse. Indien men zou terugkeren tot enkele algemene mengingen, slechts bepaald door de kwaliteit en niet door verpakking of de behoefte om een ander de loef af te steken, dan zou men ongetwijfeld de sigaretten veel goedkoper kunnen maken wat natuurlijk niet zal gebeuren, omdat men dan ook automatisch de heffing daarop zou verhogen.

Er worden op het ogenblik in West Europa bijna 1600 verschillende wasmiddelen in de handel gebracht, gemiddeld berustend op een mengsel van 16 á 17 hoofdstoffen. De verschillende mengingen zijn inderdaad aanwezig. We kunnen aannemen dat er ongeveer 40 soorten wasmiddelen van licht afwijkende kwaliteit zijn. Indien men echter de productie daarvan zou beperken, dan zouden vele grote zaken failliet gaan, daar ze niet meer in staat zijn hun eigen producten in een schijnbare concurrentiestrijd voortdurend aan de mensen op te dringen.

Er is in Europa een enorme vervoersbehoefte. Dit vervoer geschiedt echter niet op de meest rationele manier, maar op een manier die men meent het meest winstgevend te kunnen maken voor anderen. De voorkeur voor de auto is niet een natuurlijke eigenschap van de mens, maar een hem door de industrie ingehamerd principe van status en gemak. In feite is dat niet eens waar.

Openbaarvervoer wordt door velen verward met een soort openbaar verkeer. Men meent dat men zijn eigen waardigheid prostitueert, indien men met de tram gaat. Dit zijn allerlei dwaasheden waarvan ik er nog vele zou kunnen opnoemen. In de praktijk komt het hierop neer.

De meeste mensen laten zich door anderen iets aanpraten. En het eenmaal aanvaard hebbend, verdedigen ze het ten koste van alles, zelfs ten koste van zichzelf. Dit is de grootste dwaasheid die er bestaat.

Een mens die zelfstandig nadenkt, zal anders verbruiken dan iemand die niet nadenkt. Dat betekent niet dat hij noodzakelijkerwijs minder verbruikt, maar hij verbruikt juist en meer in overeenstemming met zijn werkelijke mogelijkheden en behoeften.

Als iemand meent twee huizen nodig te hebben, dan kan hij dit alleen verklaren door het feit dat hij zichzelf ziet als een gespleten persoonlijkheid. Als iemand twee auto's nodig heeft, meen ik dat dit alleen voortkomt uit de angst voor het gebruik van het eigen vervoermiddel, in casu het apostelpaardje ofwel de benenwagen.

Als men uitgaat van het standpunt dat alles voortdurend gezonder moet zijn, dan moet men zich wel realiseren dat deze voortdurende hang naar gezondheid op zichzelf ongezond is, daar men door het wegnemen van mogelijke gevaren gelijktijdig de kwetsbaarheid van een ieder groter maakt. Hoe meer men ziekten onderdrukt, des te groter het gevaar voor ziekten wordt, als iemand in niet gecontroleerde omstandigheden komt te verkeren. De gehele economie doet mij hieraan denken.

Men probeert steeds een perfectie te bereiken. Men is niet bereid risico te lopen. Men wil elk risico verzekerd hebben. Hoe meer men dit echter doet, hoe minder weerstand men heeft, wanneer er omstandigheden ontstaan die minder aangenaam zijn. Aardige voorbeelden hiervan zijn de staalindustrie en de kledingindustrie in Nederland. Beide zijn zozeer uitgegaan van datgene wat wenselijk was, dat ze de veerkracht niet hebben om zich aan te passen aan wat nog mogelijk en dus noodzakelijk is geworden.

Als ik probeer de EEG te beschouwen, dan meen ik dat er een letter verkeerd is, namelijk de 2^e. Die zou een N moeten zijn. Want het is maar een enge situatie. Het geheel van de EEG gaat namelijk uit van een gemeenschappelijke regeling. Maar hoe meer je gemeenschappelijk regelt en hoe meer je jezelf tegen de anderen probeert te beschermen, hoe minder de mogelijkheden voor jezelf zowel als voor de anderen worden. Vrije concurrentie geeft minder zekerheid, maar meer mogelijkheden. Wie bang is voor vrije concurrentie, erkent in feite de minderwaardigheid van zijn eigen procedure of product.

Alles wat in de maatschappij wordt geregeld, zal voor de meerderheid wel enigszins aanvaardbaar zijn. Bij elke regeling zijn er echter minderheden die daaronder lijden. Hoe meer regelingen, hoe meer minderheden. Hoe meer minderheden, hoe minder meerderheid. Hoe minder meerderheid, hoe minder de kans om regelingen te treffen of bestaande regelingen op te heffen. U zult waarschijnlijk zeggen dat dit een overbodige opmerking is. Dat is het niet. Als we rekening houden met de meerderheid zoals die in het Nederlands Parlement bestond in de jaren '45, '50, dan zien we dat daarin een aantal voorlopige maatregelen zijn getroffen, die nu

nog worden gecontinueerd omdat dezelfde groepering niet voldoende macht heeft gehad om ze ongedaan te maken voordat anderen er profijt van konden trekken.

Ik wil u verder eraan herinneren dat Drees bij u een van de nieuwste heiligen is geworden. Menigeen trekt van hem. Wat men zich niet afvraagt is in hoeverre bruin dit kan trekken. Anders gezegd: elke zekerheid, die wij aan onze medemensen geven, gaat ten koste van onze eigen mogelijkheden. Slechts indien wij bereid zijn onze eigen mogelijkheden te beperken, kunnen wij anderen grotere zekerheid verschaffen. Wie dit beseft, zal een keuze moeten doen tussen zelfbeperking of vermindering van mogelijkheden voor anderen. Daar de meeste mensen de laatste keuze zullen maken, zal er een opstand komen waardoor degenen, die denken geen mogelijkheden meer te hebben, zullen bewijzen hoezeer zij nog mogelijkheden bezitten om zich kenbaar te maken en zelfs invloed uit te oefenen op de algehele gang van zaken.

Het mooie van een bedrijf is altijd weer dat de directeur oud moet zijn en de afdelingchefs jong. In het conflict tussen progressie en orthodoxie namelijk wordt het mogelijke voor een bedrijf het eerst benaderd. Op het ogenblik, dat wij uitgaan van het voor het bedrijf meest wenselijke, komt er voor de mens het meest onverdraaglijke tot stand. Op het ogenblik, dat wij uitgaan van wat voor de mens het meest wenselijke is, worden de lasten die daaruit ontstaan voor een bedrijf niet meer te dragen. Men zal dus altijd een compromis moeten kiezen.

De gehele economie kan alleen bestaan in een voortdurend compromis, waarbij we rekening moeten houden met het feit, dat altijd de vraag bepalend moet zijn voor het compromis dat mogelijk is. Indien wij namelijk uitgaan van het aanbod, dan zal er nooit een redelijk compromis kunnen worden bereikt, omdat een aanbod altijd is gebaseerd op de wens van anderen en niet op de behoefte van anderen.

Wie zich in deze dagen wil bezighouden met de werkloosheid, zal moeten onthouden dat een groot gedeelte van deze werkloosheid te wijten is aan het feit, dat zeer velen werk verrichten dat eigenlijk loos is, omdat het geen wezenlijke betekenis heeft. Hoe meer werk er wordt verricht dat geen feitelijke en productieve betekenis heeft, hoe groter het aantal mensen, dat zal lijden onder het onvermogen om voldoende te produceren en te verbruiken om zo iedereen ook werk te garanderen.

Economie is voor velen geworden tot het geloof in een wetenschap die voortdurend haar eigen falen bewijst. Een econoom moet begrijpen, dat hij op grond van het verleden wel de ontwikkelingen in het heden kan verklaren, maar de ontwikkelingen van de toekomst niet juist kan voorspellen. Daar het geheel van een aantal factoren dat bij elke ontwikkeling een rol speelt (waaronder de zuiver menselijke) in de economie niet kan worden overzien, is het duidelijk dat de economie nimmer door economen mag worden geleid. De economen zijn de geschiedschrijvers van het economisch gebeuren, niet de raadgevers die bepalen hoe het morgen moet zijn.

Als wij ons bezighouden met de huidige maatschappij, dan valt op dat zij ten onder gaat aan deskundigheid. Er zijn namelijk zoveel deskundigen met tegengestelde meningen dat het hier ook praktisch onmogelijk wordt om een redelijk product voort te brengen. Wie tegenwoordig een kippenhok wil bouwen, zal de mening nodig hebben van 27 ambtenaren en 2 architecten. Tegen de tijd dat hij het hok heeft gebouwd, zijn z'n kippen overleden. En zo sterft ook in het gebekvecht over het wenselijke en het mogelijke tussen de deskundigen, de kip die de gouden eieren legt, namelijk de gewone deskundige man, die bereid is om zijn eigen werk te doen en in ruil daarvoor een leven te krijgen dat net voldoende is voor hem.

Dan mag ik eindigen met deze schimpscheut. Op het ogenblik dat men de economische wensen godsdienstig meent te moeten rechtvaardigen, is het duidelijk dat ze niet economisch maar eerder emotioneel zijn. Daar echter een econoom voor het woord "emotioneel" allergisch is, noemt hij zijn overtuiging moreel en religieus gebaseerd. Wie moreel en religieus gebaseerd

zegt op het moment dat hij niet in staat is om zijn werkelijke motieven te noemen, dient te beseffen dat hij geen leiding mag geven aan anderen.

RECLAME

Wanneer je positief gaat denken en van alles slechts het beste zegt, terwijl je anderen het recht ontzegt te zeggen wat nog slecht zou zijn, dan schenk je niemand klare wijn, terwijl je toch niet zegt te liegen. Je wilt de mensen niet bedriegen, maar duidelijk maken hoe begeerlijk alle zaken zijn. Als je zo werkt en suggereert en zo de mens voortdurend leert het positieve te begeren en te negeren wat er negatief ontstaat, dan vind je een maatschappij, een wijze ook van leven en van denken, die van de menselijkheid maar weinig overlaat. Slechts waar de mens met mensen kan verkeren en de behoefte uit het mens-zijn is voortgekomen, is de suggestie vaak in wezen overbodig en wordt reclame eerder een gemis dan een verdienste. Zoals men u soms suggereert: dit is goed of dat is kwaad, dat heeft u nodig en: het wordt tijd dat u zich het andere ontzegt, bedenk wel: u leeft uw eigen leven. En een eigen leven voor het "ik" te leven zoals u wenst, is toch uw eigen recht?

HET HEILIGE MOETEN

Waarom is het moeten zo heilig? Vermoedelijk omdat het heilig is verklaard door anderen, die dit moeten voor een ieder behalve voor zichzelf de enig aanvaardbare weg achten.

Je moet. Maar waarom? Moeten kan volgens mij alleen worden geboren uit onvermijdelijke omstandigheden, dan wel uit een innerlijke erkenning van voor het "ik" belangrijke waarden waarbij uiterlijke omstandigheden op de tweede plaats komen.

Het heilige moeten is een term, die druipt van schijnheiligheid. Maar indien wij het feit, dat wij moeten, goed begrijpen, dan zullen wij constateren dat het voor ons een voortdurende keuze is. Er bestaat geen werkelijk moeten, onontkoombaar, onherroepelijk. Er bestaat slechts een keuze tussen een voor ons nog net aanvaardbare en een misschien onaanvaardbare situatie. En als wij dan kiezen voor het aanvaardbare, zeggen wij dat wij moeten, maar dat is niet waar. Wij zijn niet gedwongen en zo geketend als we plegen te veronderstellen. De ketenen, die dit heilige moeten tot stand brengen, zijn ketenen die wij zelf smeden. Onze gevoelens van afhankelijkheid, onvermogen misschien, onze behoefte aan bepaalde bindingen, bepaalde toestanden, veroorzaken het heilige moeten. En als wij onszelf veranderen, is er geen moeten meer.

Men heeft eens gemeend dat de kosmos vervuld zou zijn van wetten waarmee God ons voortjaagt als een slavendrijver zijn slaven, ze geselend, soms vleiend en belonend, opdat wij maar verder zullen gaan op een door Hem getekende weg. En dat terwijl God de oneindigheid heeft geschapen en omgeven door kosmische wetten die gelijktijdig al het voorstelbare en mogelijke in zich bevatten, een terrein waarbinnen wij ons vrijelijk kunnen bewegen.

Is er een heilig moeten? Er is alleen een moeten, indien je zelf een keuze doet. Er bestaat geen moment in het menselijk bestaan waarin de keuzemogelijkheid ontbreekt. Laten wij dat goed begrijpen.

Wij zijn echter zeer geneigd om datgene wat ons wordt opgedrongen, door de wereld of door de omstandigheden, te beschouwen als een verontschuldiging voor onszelf. Dat is dwaasheid, want we moeten niet werkelijk. Als we niet willen leven, kunnen we altijd nog sterven. Als wij niet willen leven op een bepaalde manier, moeten wij de consequenties daarvan durven aanvaarden en op een andere manier leven om te zien, of dit dan beter past bij hetgeen wij juist achten. Wij hebben altijd een keuze. Dat die niet altijd de juiste zal zijn, neemt niet weg dat de mogelijkheid er is.

Zeker, we kunnen onze dromen niet onmiddellijk waarmaken. Maar als we willen, kunnen wij zozeer voortgaan in de richting van die dromen dat er een ogenblik komt waarop zij voor ons onherroepelijk waar zijn. Wij zijn geen slaven van een noodlot, gebonden aan het een of ander kosmisch uurwerk dat ons voortsleept door werelden, sferen en belevingen. Wij zijn entiteiten, die vrij zijn om steeds onze eigen richting te bepalen. En zou die richtingbepaling dan gelimiteerd zijn door het standpunt waarop wij ons op dit moment bevinden, zo betekent dit nog niet dat we geen keuzevrijheid en geen keuzemogelijkheid hebben. Er is geen werkelijk moeten, behalve dit ene. Wij moeten leven, want wie ophoudt te leven in de ene wereld, hervindt het besef van zichzelf in een andere. Er is geen ogenblik dat dat stilstaat. Maar al het andere dat samenhangt met onze opvattingen omtrent leven, is onze zaak. Wij maken uit wat het leven betekent door de keuze die wij doen uit de mogelijkheden die het leven ons geeft. Wie het heilige moeten uit zijn leven wil verdrijven, moet leren zijn mogelijkheden onder ogen te zien en het zichzelf toe te geven, als hij bepaalde mogelijkheden om zekere redenen verwerpt.

Mijn laatste commentaar. Als wij toch bezig zijn dan moeten wij ons ook nog bezighouden met de geest en de scheppende kracht van de geest, want dat komt altijd weer aan de orde. Vooruitlopend op wat u nog als les daarover zult krijgen, zou ik willen zeggen, daar waar de geest een besef als een volledige waarheid in zichzelf ervaart, bezit hij de mogelijkheid dit aan anderen over te dragen. Ook bij mensen bestaat dit. Zo kun je elkaar genezen. Je kunt elkaar begrijpen, ook als de feiten je onbekend zijn en door dit begrip zelfs juist reageren in omstandigheden waarin je theoretisch gezien steeds zou moeten falen. Je hebt als mens alle mogelijkheden. Is het dan zo dwaas te veronderstellen, dat de gedachte voor ons het primaire punt is van alle schepping? Daar waar onze gedachten in voldoende innerlijke zekerheid, met voldoende uitbeelding en omschrijving als een concrete waarde worden gebruikt, maken wij ze waar buiten onszelf.

De hele kosmos gehoorzaamt aan gedachten. Gedachten zijn sterker dan materie, indien wij onze gedachten maar sterk genoeg kunnen maken en ons niet door de materie laten beheersen, dan zal op grond hiervan een ontmoeting in de kosmos van iets wat wij God noemen, mogelijk zijn.

Er zal een beleving van alle krachten in de kosmos, ongeacht de wetten die de stoffelijke kosmos beheersen, voor ons beleefbaar en hanteerbaar zijn. Dan zullen wij als delen van het geheel onze functie in het geheel voortdurend kunnen veranderen, ook al zullen wij daarmee misschien de waarde van het geheel niet beïnvloeden.

Wie al deze punten eens wil overwegen, ik heb enkele genoemd die het overwegen zeker waard zijn, moet dat doen.

Het is ditmaal een blok programma, een soort blokkendoos waarmee je naast elkaar verschillende bouwwerkjes opzet. Maar het bouwwerk dat wij opzetten, kan voor u de bouwsteen zijn waarmee u de tempel in uzelf bouwt. Het is heel erg belangrijk dat u dat doet.

Het is niet belangrijk wat de mensen zeggen of doen, het is niet belangrijk wat er in de wereld gebeurt, maar het is belangrijk wat er in u bestaat en wat er in u gebeurt. Het is uw eigen beleving, uw eigen mentaliteit, uw eigen benadering waardoor u uw eigen kosmos maakt met al zijn wetten en belevingsmogelijkheden. En dan zeg ik u, daar wij zelf scheppers zijn, een gedelegeerde scheppingskracht in ons belevend en ervarend, zullen wij, scheppend met de kracht in ons, onze wereld moeten bouwen, opdat er een kosmos ontstaat, die voor ons begrijpelijk en hanteerbaar is. Vandaar uit zullen wij kunnen groeien naar steeds wijdere horizonten en zullen wij steeds dichter komen bij het grote geheim, ook al geloof ik niet dat iemand ooit het werkelijke raadsel van de Schepper zal kunnen ontraadselen.

HET BEGRIP BEWUSTZIJN IN DE SCHEPPING

Bewustzijn is de basis van de kosmologie. Bewustzijn is beseffen. Beseffen is bewustzijn. Eerst dat wat wij beseffen, kan in ons worden samengevoegd, tot een beeld waaruit wij begrijpen hoe en waar wij bestaan.

Kosmologie is in feite het opbouwen van denkbeelden op een zodanige wijze, dat al hetgeen door ons wordt beseft, voldoende eenheid verkrijgt om daardoor het geheel waarin wij leven beter te benaderen, te begrijpen en een mate van eenheid ermee te verwerven. Dan zullen wij misschien op grond van nieuwe ervaringen steeds verder groeien in een werkelijkheid die op dit moment nog niet geheel is te overzien.

❖ Is God de bron van alle bewustzijn?

Dat zou men kunnen zeggen. Over het algemeen wordt dat ook gedaan. Maar ik heb al gezegd we kunnen God niet definiëren. We weten eigenlijk niet wat HIJ is. Op het ogenblik dat je zegt, HIJ is de bron van alle bewustzijn, stel je iets als uitgangspunt zonder dat je het waar kunt maken. Het is dus een zuiver persoonlijke benadering. Voor een mens, die voor alles een bron en een bewuste actie moet vinden, is het aanvaarden van God als bron de enige logische oplossing, want slechts door het aanvaarden van die God is de doelgerichtheid, die de mens in zich ervaart ook wezenlijk en nuttig in zijn persoon aanwezig.

SCHEPPEN

Meditatie

Scheppen, voortbrengen uit jezelf. Wat kun je anders? Scheppen is jezelf waarmaken en daardoor kun je oorspronkelijk zijn, zelfs als een ander meent dat je maar nabootst.

Je kosmos, je hele wezen en werkelijkheid worden bepaald door dat wat je zelf voortbrengt. Zelf is de mens. En met al wat hem wordt gegeven misschien, al wat hem omringt, is hij het zelf die moet waarmaken wat hij is.

Wij moeten een kosmos bouwen waarin wij kunnen leven. Niet omdat die kosmos werkelijk zo zal bestaan, maar omdat het voor ons de enige manier is om te leven met een werkelijkheid, die wij niet begrijpen.

Wij scheppen uit het onbegrepene het begrijpbare, uit het onbeleefbare het beleefbare. Wij maken uit een werkelijkheid onze werkelijkheid en uit onze werkelijkheid scheppen wij onze mogelijkheden. Met onze mogelijkheden scheppen wij de ware betekenis van ons bestaan. Laat ons daarom zeggen, ik moet waar zijn. Ik moet mijn innerlijk leven, mijn innerlijk wezen, mijn verwachting, mijn hoop en mijn gedachten een vorm geven die in mijn wereld niet door mij kan worden ontkend, opdat ik in dit onkenbare ga beseffen wat er mogelijk verder bestaat. Slechts hij, die zichzelf leer kennen, leert scheppen. Slechts hij, die kan scheppen, kan de waarde van de schepping beseffen. Slechts hij, die de waarde van de schepping beseft, vindt daarin de tekenen van de Schepper ook bijzondere rechten kunnen doen gelden over datgene waaraan zij hun tijd en arbeid hebben besteed.

Als er landbouw komt, dan wordt ook bezit van akkers steeds belangrijker. In het begin gaat het alleen maar om een plek waarop men heeft gezaaid en dus het recht heeft om daar te oogsten. Maar al heel snel wordt het ook een kwestie van mijn gebied, de grond wordt van mij. Zodra dit het geval is, krijgen we inderdaad een verdergaande landbouwontwikkeling. We krijgen dorpen, dus vastliggende nederzettingen, die niet zo gemakkelijk verplaatsbaar zijn.

Vanaf dat ogenblik kan men niet meer overal alles vinden wat men nodig heeft. Het is vaak een enorme moeite om bijvoorbeeld de juiste stenen te gaan halen waaruit men bijlen, schraapscherven e.d. moet maken. Er ontstaat dus ruilhandel. Bij de ruilhandel geldt het

kapitalistische principe dat iets altijd datgene waard is wat een gek ervoor geeft. Het behoefte-element is bepalend voor de prijs.

De bescherming van bezit wordt noodzakelijk. We krijgen een krijgerskaste die alleen tot doel heeft om het bezit van andere leden van een groep te beschermen tegen buitenstaanders. Het is duidelijk dat ze daarbij bepaalde rechten gaan uitoefenen. Er ontstaat nu een splitsing tussen datgene wat men feitelijk doet en wat men daaraan ontleent. Je zou kunnen zeggen, de krijgers zijn de eerste mensen die salaris krijgen. Ook al heette dat toen nog niet zo. Ik zou verder kunnen gaan met deze ontwikkeling beetje bij beetje op te voeren, maar het is eenvoudiger om over te gaan naar de stadsnederzettingen.

Stadstaten hebben behoefte aan voedsel waaraan ze zelf niet zonder meer kunnen voldoen. Het is niet mogelijk dat alle mensen in de stad gelijktijdig ook landbouw bedrijven. Bovendien oefenen ze beroepen uit. Ze maken dingen, ze doen dingen. Zo ontstaat er dus een handelsverkeer waarvoor men op den duur vaste ruilmiddelen nodig heeft.

In het begin is dat vaak een soort wissels. Iemand aan wie je wat levert, verklaart dat hij je de tegenwaarde schuldig is. Maar op den duur is dat minder gemakkelijk te doen en komen er stukjes metaal in omloop. De Romeinen bijvoorbeeld maakten in de eerste periode, naast de munten van hun eigen staat, ook gebruik van rolletjes gouddraad. Die waren als een soort ring om de vingers gewonden. Je kon dus meteen zien dat iemand kapitaalkrchtig was. Kocht je iets, dan knipte je een stukje van de draad af en dat gaf je aan de koopman. De gestempelde munten komen eigenlijk overal voor waar de steden de samenleving beginnen te beheersen.

En daar waar we met munten te maken krijgen, komen we voor het eerst in contact met een ander aspect waarbij niet de directe ruilhandel meer bepalend is, maar een soort prijs. Dat wil zeggen dat iemand, die produceert ongeveer kan nagaan wat zijn product waard zal zijn. Er wordt dus meer vervaardigd in overeenstemming met vraag en behoefte. Daar zijn bijvoorbeeld de eerste confectie potten en pannen die niet op aanvraag worden gemaakt, maar in voorraad. De Egyptenaren, maar ook de mensen van de eilanden, waren daar zelfs heel vaardig in. Het Kretenzer aardewerk is lange tijd beroemd geweest in het gehele Middenoosten.

In die periode ontstaat er bovendien voor het eerst de noodzaak om een vaste regeling te treffen. Als je eigendom wilt beschermen, kun je dat niet meer willekeurig doen, als er teveel bezitters samen zijn die geheel verschillende bezitswaarden en rechten hebben. Er ontstaat een soort politie. We hebben ook te maken met een vorst, die de wetten decreteert. De wetten worden nogal willekeurig gesteld.

Als we kijken naar de Atlantische wetgeving, dan weten we dat die in de Raad door Vorsten werd vastgesteld. Er was wel een wet die voor een groot aantal deelstaatjes van Atlantis gold, maar de wetten werden door de vorsten zelf opgesteld. Die zeiden wat er ging gebeuren. Dat betekende ook dat zij een zeker recht hadden op alle bezit, ja zelfs op het leven van hun onderdanen. Men zou dit een soort dwangeconomie kunnen noemen, omdat zowel de betekenis en waarde van arbeid, van producten als ook van status of kennis.